

1. POSLOVNE PRVINE IN POSLOVNA SREDSTVA PODJETJA

Ekonomika podjetja se ukvarja s **poslovnim procesom**, v okviru česar bomo obravnavali poslovne prvine (inpute), faze poslovnega procesa, poslovne učinke (outpute) ter povezave med rezultati poslovnega procesa in vložki vanj.

1.1. Poslovne prvine

Poslovne prvine oziroma prvine poslovnega procesa sestavljajo:

- delovna sredstva,
- predmeti dela,
- delo in
- tuje storitve.

Delovna sredstva in predmeti dela skupaj tvorijo produkcijska sredstva, za katere je značilno, da prenašajo svojo vrednost na poslovne učinke, medtem ko delo ustvarja novo vrednost.

Ločimo dve temeljni vrsti vlaganj v poslovni proces podjetja:

- **angažiranje** pomeni pridobivanje in zaposlovanje poslovnih prvin in je predpogoj za trošenje. Angažirane poslovne prvine ugotavljamo v določenem trenutku.
- **trošenje** pomeni proces porabljanja poslovnih prvin, pri katerem nastajajo poslovni učinki. Potrošene poslovne prvine ugotavljamo v določenem obdobju. Kadar gledamo na trošenje z naturalnega vidika, govorimo o potroških poslovnih prvin, ki so izraženi v fizičnih enotah mere. Pri vrednostnem vidiku trošenja govorimo o stroških, saj so porabljene poslovne prvine izražene vrednostno (v denarnih enotah).

1.2. Poslovna sredstva

Kadar nas zanima premoženje podjetja, govorimo o poslovnih sredstvih. Poslovna sredstva podjetja so prikazana v bilanci stanja, ki je eden temeljnih računovodskih izkazov, v katerem je prikazano stanje sredstev in obveznosti do njihovih virov.

Poslovna sredstva podjetja sestavljajo:

- osnovna sredstva (opredmetena ter neopredmetena),
- finančne naložbe (dolgoročne ter kratkoročne) in
- obratna sredstva.

1.2.1 Osnovna sredstva

V nadaljevanju se bomo največ ukvarjali z osnovnimi in obratnimi sredstvi. **Osnovna sredstva** so dolgoročno vezan del premoženja podjetja in svojo vrednost postopoma prenašajo na poslovne učinke. Zmogljivost (kapaciteto) osnovnega sredstva, ki pomeni njegovo sposobnost, da proizvede določeno količino poslovnih učinkov v določenem času, lahko z vidika enote mere izrazimo na tri načine:

- ekstenzivna zmogljivost,
- intenzivna zmogljivost in
- integralna zmogljivost.

Glede na vrsto zmogljivosti osnovnega sredstva pa ločimo:

- tehnično (vgrajeno) zmogljivost,
- razpoložljivo zmogljivost,
- načrtovano zmogljivost in
- dejansko zmogljivost.

Bolj ko so zmogljivosti podjetja izkoriščene, uspešneje le-to posluje. Izračunamo lahko tri kazalce **izkoriščenosti zmogljivosti osnovnih sredstev**, ki so izraženi v odstotkih: načrtovano in dejansko izkoriščenost zmogljivosti ter doseganje načrta.

$$\text{načrtovana izkoriščenost zmogljivosti (NI)} = \frac{\text{načrtovana zmogljivost}}{\text{razpoložljiva zmogljivost}} * 100$$

$$\text{dejanska izkoriščenost zmogljivosti (DI)} = \frac{\text{dejanska zmogljivost}}{\text{razpoložljiva zmogljivost}} * 100$$

$$\text{doseganje načrta (DN)} = \frac{\text{dejanska zmogljivost}}{\text{načrtovana zmogljivost}} * 100$$

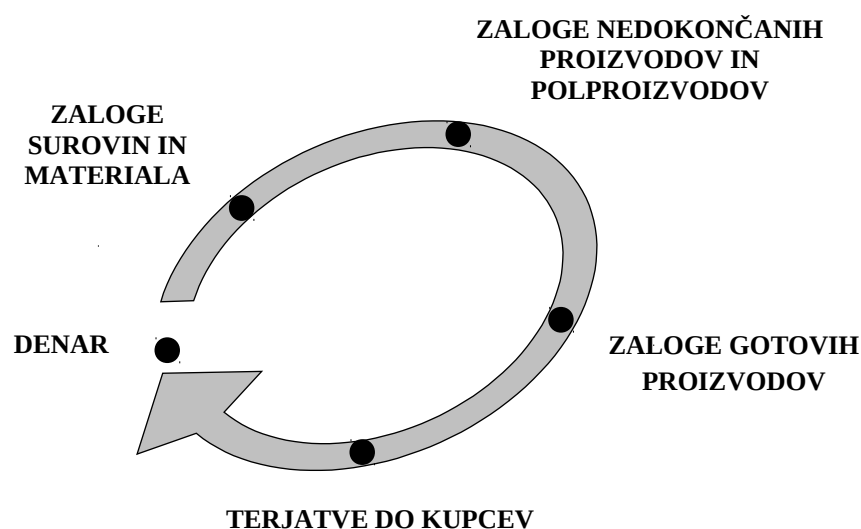
Vrednost osnovnih sredstev lahko izrazimo na več načinov (*Se navezuje na temelje računovodstva.*):

1. nabavna vrednost je seštevek vrednosti po fakturi in spremljajočih stroškov, ki so potrebni, da osnovno sredstvo lahko prične z obratovanjem (stroški montaže, transporta, razgradnje, odstranitve...),
2. odpisana vrednost je tista, ki smo jo že odpisali (z amortiziranjem razporedili med stroške),
3. neodpisana vrednost predstavlja razliko med nabavno in odpisano vrednostjo.

1.2.2 Obratna sredstva

Obratna sredstva so kratkoročno vezan del premoženja podjetja (z izjemo dolgoročnih poslovnih terjatev) in so sestavljena iz denarja, zalog surovin in materiala, zalog nedokončane proizvodnje in polproizvodov, zalog gotovih proizvodov ter terjatev do kupcev. Obratna sredstva se nenehno obračajo, prehajajo iz ene pojavne oblike v drugo, kar ponazorimo s krožnim tokom obračanja obratnih sredstev.

Slika 1: Krožni tok obratnih sredstev.

Hitrost obračanja obratnih sredstev lahko izrazimo s **koeficientom obračanja obratnih sredstev** ali s **številom dni vezave obratnih sredstev**. Za podjetje je smotno, da se obratna sredstva obračajo čim hitreje.

koeficient obračanja obratnih sredstev =

$$\frac{\text{stroškovna vrednost proizvodnje (promet po LC)}}{\text{povprečno stanje obratnih sredstev}}$$

$$\text{dnevi vezave (čas trajanja enega obrata)} = \frac{\text{število dni v obdobju}}{\text{koeficient obračanja obratnih sredstev}}$$

Koeficient obračanja obratnih sredstev nam pove, kolikokrat se obratna sredstva povprečno obrnejo v določenem obdobju, praviloma v obdobju enega leta. Ugotavljamo ga za preteklo obdobje, nato pa predpostavimo, da bo v planskem obdobju enak. (lahko ga določimo tudi na osnovi izkušenj). Če ga računamo iz

preteklih podatkov potem letni promet po lastni ceni v obdobju delimo s povprečno vezanimi obratnimi sredstvi v obdobju. Včasih je smiselno koeficient obračanja obratnih sredstev izračunavati tudi za obdobja, krajša od enega leta (če ima na primer proizvodnja sezonsko komponento), prav tako za posamezne dele obratnih sredstev (npr. obračanje terjatev do kupcev, obračanje zalog gotovih proizvodov, obračanje zalog proizvodov ipd.).

Koeficient obračanja obratnih sredstev uporabljamo za izračun potrebnega obsega obratnih sredstev za nemoteno izvedbo predvidenega obsega poslovanja. Tako pridemo do zneska virov, ki so potrebni za financiranje teh obratnih sredstev.

potreben obseg virov za financiranje obratnih sredstev v obdobju = =
$$\frac{\text{načrtovana stroškovna vrednost proizvodnje}}{\text{koeficient obračanja obratnih sredstev}}$$

Velja torej naslednje:

1. Večji ko je planirani obseg poslovanja pri dani hitrosti obračanja obratnih sredstev (to je pri danem koeficientu obračanja obratnih sredstev), večje je povprečno stanje obratnih sredstev in več virov podjetje potrebuje za njihovo financiranje.
2. Hitreje ko se obračajo obratna sredstva pri danem obsegu poslovanja, manjše je njihovo povprečno stanje in manj virov podjetje potrebuje za njihovo financiranje.

1.3. Vprašanja in naloge

1. Obkrožite pravilne trditve!
  - a) Poslovne prvine so sestavljene iz osnovnih sredstev, finančnih naložb in obratnih sredstev.
  - b) Med dolgoročna sredstva sodijo obratna sredstva in kratkoročne finančne naložbe.
  - c) Dolgoročna sredstva so sestavljena iz predmetov dela in dolgoročnih finančnih naložb.
  - d) Poslovna sredstva delimo na dolgoročna in kratkoročna sredstva.
  - e) Dolgoročne finančne naložbe sodijo med obratna sredstva.

---

2. Obkrožite pravilne trditve!

- a) Načrtovana zmogljivost osnovnega sredstva je lahko večja od dejanske zmogljivosti.
- b) Načrtovana zmogljivost osnovnega sredstva je lahko večja od tehnične zmogljivosti.
- c) Dejanska zmogljivost osnovnega sredstva je lahko večja od razpoložljive zmogljivosti.
- d) Dejanska zmogljivost osnovnega sredstva je vedno večja od načrtovane zmogljivosti.
- e) Razpoložljiva zmogljivost osnovnega sredstva je lahko večja od tehnične zmogljivosti.

3. Obkrožite pravilne trditve!

- a) Doseganje načrta je vedno manjše od 100%.
- b) Dejanska izkoriščenost osnovnega sredstva je lahko večja od 100%.
- c) Načrtovana izkoriščenost osnovnega sredstva je lahko enaka ali manjša od 100%.
- d) Doseganje načrta lahko znaša 105%.
- e) Načrtovana izkoriščenost osnovnega sredstva je vedno večja od dejanske izkoriščenosti.

4. Obkrožite pravilne trditve!

- a) Zaloge surovin in materiala ne spadajo v krožni tok obratnih sredstev.
- b) Celoten krožni tok obratnih sredstev je sestavljen iz zalog surovin in materiala, zalog nedokončane proizvodnje in polproizvodov, terjatev do kupcev in denarja.
- c) Obratna sredstva podjetja so dolgoročno vezan del premoženja podjetja.
- d) Večji ko je koeficient obračanja obratnih sredstev pri nespremenjeni načrtovani vrednosti proizvodnje, manjši je potreben obseg virov za financiranje obratnih sredstev.
- e) Celoten krožni tok obratnih sredstev je sestavljen iz zalog surovin in materiala, zalog nedokončane proizvodnje in polproizvodov, zalog gotovih proizvodov, terjatev do kupcev in denarja.

5. Obkrožite pravilne trditve!

- a) Dnevi vezave z vrednostjo 30 povedo, da so bila osnovna sredstva v podjetju v povprečju vezana 30 dni.
- b) Dnevi vezave z vrednostjo 5 povedo, da so se obratna sredstva v podjetju v povprečju obrnila petkrat v proučevanem obdobju.
- c) Koeficient obračanja obratnih sredstev z vrednostjo 9 pove, da se obratna sredstva v podjetju v povprečju obrnila devetkrat v proučevanem obdobju.
- d) Dnevi vezave z vrednostjo 25 povedo, da so bila osnovna sredstva v podjetju v povprečju vezana 25 dni.
- e) Koeficient obračanja obratnih sredstev z vrednostjo 9 pove, da so bila obratna sredstva v podjetju v povprečju vezana 9 dni.

Naloga 1

Podjetje »Kladivo« je nabavilo nove stroje, katerih skupna tehnična zmogljivost znaša 900.000 proizvodov na leto. Ker poteka proizvodnja v podjetju v dveh izmenah, so izračunali, da znaša razpoložljiva zmogljivost strojev 620.000 proizvodov. Ob upoštevanju že prejetih naročil ter predvidevanj povpraševanja potencialnih kupcev za prihodnje leto načrtujejo proizvodnjo 590.000 proizvodov. Kolikšna bo načrtovana izkoriščenost zmogljivosti in kolikšna dejanska, če predpostavimo, da bo podjetje prihodnje leto dejansko proizvedlo 600.000 proizvodov? Kolikšno bo doseganje načrta? (REŠITEV: NI = 95,2%, DI = 96,8%, DN = 101,7%)

Naloga 2

Razpoložljiva zmogljivost proizvodne opreme v podjetju znaša 1.500 strojnih ur na leto. Lani so načrtovali, da bodo v drugi četrtini leta proizvedli 1.400 proizvodov, za proizvodnjo posameznega proizvoda pa so predvideli 15 minut. Izračunajte načrtovano in dejansko izkoriščenost proizvodne opreme, če je podjetje v drugem četrtletju preteklega leta dejansko proizvedlo 1.300 proizvodov, pri čemer je bil dejanski čas proizvodnje posameznega proizvoda 16 minut. Ugotovite tudi, kolikšno je bilo doseganje načrta. (REŠITEV: NI = 93,3%, DI = 92,4%, DN = 99,0%)

Naloga 3

V podjetju »Volna« so nabavili nov stroj s tehnično zmogljivostjo 1.250.000 proizvodov na leto. V podjetju so ugotovili, da je razpoložljiva zmogljivost tega stroja 1.000.000 proizvodov na leto, za prvo polletje leta 2005 pa podjetje načrtuje proizvodnjo 485.000 proizvodov. Izračunajte načrtovano in dejansko izkoriščenost zmogljivosti stroja, če predpostavljamo, da bo podjetje v prvi polovici leta 2005 dejansko proizvedlo 472.000 proizvodov. Kako bo z doseganjem načrta v tem primeru?

(REŠITEV: NI = 97,0%, DI = 94,4%, DN = 97,3%)

Naloga 4

V podjetju »Dom« je znašalo povprečno stanje obratnih sredstev v prvem polletju preteklega leta 4 mio SIT, stroškovna vrednost proizvodnje pa je v istem obdobju znašala 20 mio SIT. Izračunajte potrebni obseg virov za financiranje obratnih sredstev za prvo polletje tekočega leta, če znaša načrtovana stroškovna vrednost proizvodnje za to obdobje 22,5 mio SIT. Izračunajte tudi dneve vezave.

(REŠITEV: Potreben obseg OBR = 4,5 mio SIT, DV = 36 dni)

Naloga 5

V podjetju »Step« je znašalo povprečno stanje denarja, zalog in terjatev do kupcev v zadnjem četrletju leta 2005 16 mio SIT, stroškovna vrednost proizvodnje pa je v istem obdobju znašala 72 mio SIT. Izračunajte potrebni obseg virov za financiranje obratnih sredstev za zadnje četrletje leta 2006, če podjetje načrtuje stroškovno vrednost proizvodnje v višini 77,4 mio SIT. Koliko znašajo dnevi vezave?

(REŠITEV: Potreben obseg OBR = 17,2 mio SIT, DV = 20 dni)

Naloga 6

V podjetju »Nitka« je bilo stanje obratnih sredstev konec leta 2004 8,4 mio SIT, stanje obratnih sredstev 31.12.2005 pa je znašalo 8,8 mio SIT. V letu 2005 je podjetje zabeležilo stroškovno vrednost proizvodnje v višini 97,18 mio SIT. Izračunajte potrebni obseg virov za financiranje obratnih sredstev za leto 2006, če veste, da načrtovana stroškovna vrednost proizvodnje v tem obdobju znaša 101,7 mio SIT. Koliko dni je v povprečju trajal en obrat obratnih sredstev v podjetju »Nitka«?

(REŠITEV: Potreben obseg OBR = 9 mio SIT, DV = 31,9 dni)